

Maatilojen perustaminen ja niiden elinkelpoisuus erityisesti Pohjois-Suomessa maatalouden harjoittamisen kannalta

P. O. Väisänen.

Yleistä.

Asutustoimenpitein on, jos mukaan lasketaan myös itsenäistyneet vuokra-alueet, muodostettu maassamme koko itsenäisyytemme aikana noin 169 000 uutta maataloustilaa. Kun maataloustilojen kokonaismäärän toisaalta voidaan arvioida tällä hetkellä nousevan noin 280 000 maataloustilaan, on varsinaisista maataloustiloistamme noin 60 % katsottava syntyneen tavalla tai toisella asutustoiminnallista tietä. Asutustoiminnan vastuu tilojemme elinkelpoisuudesta on näin ollen varsin huomattava. Vastuun määrää arvioitaessa on kuitenkin muistettava, että tilojen elinkelpoisuuteen liittyvät seikat on aina arvosteltava tilojen muodostamishetken maatilataloudelliset edellytykset huomioon ottamalla eikä suinkaan tämän hetkisten mittapuiden mukaan. Tilojen muodostajat eivät ole olleet mitään selvänäkijöitä, jotka olisivat sataprosenttisella varmuudella nähä tai edes aavistaa maatalouden alalla tapahtuvat muutokset. Kukapa 1930-luvun johtava maatalousmies olisi osannut aavistaa sitä valtavaa kehitystä, joka maatalouden alalla on viime vuosina tapahtunut ja sitä hintapoliittista epäoikeudenmukaisuutta, joka säännöstelytalouden seuraamuksena yhä edelleen painaa maatalouttamme. Tämän vuoksi onkin maamme maataloutta ja tilojen elinkelpoisuutta tällä hetkellä katseltava kokonaan toisesta näkökulmasta kuin parivuosisikymmentä sitten, jolloin mm. asutuslakiemme peruseriaatteet lyötiin lukkoon. Ei ole näin ollen ihme, että asutuslakien toimeenpanijat ovat tavallaan ymmällä. Laki, jota heidän pitäisi soveltaa, ei anna mahdollisuuksia riittävän elinkelpoisten tilojen muodostamiseen. Sen säännökset ovat liian ahtaat. Puuttumatta lähemmin edellä esittämiini seikkoihin olen tahtonut tuoda ne esille vain sen vuoksi, ettei se, mitä jäljempänä tulen esittämään, ole suinkaan muuta kuin määrätyn ajankohdan tosiseikkoihin perustuvaa, ei ikipätevää.

1. Maatilojen perustamisesta Pohjois-Suomeen.

a. Tilojen perustamisen yleisistä edellytyksistä.

Viimeisimpien viljelyskelpoisten maiden määrää esittävien arvioiden mukaan olisi maassamme vielä noin 1 600 000 ha sellaista viljelyskelpoista maata, joka teknilliset ja taloudelliset seikat huomioon ottamalla voitaisiin raivata pelloksi. Tästä on pääosa eli noin 1 300 000 ha Pohjois-Suomessa, joka näin ollen on meikäläisen maatilatalouden reservialuetta.

Kun maataloudelliset edellytykset eivät täällä ole läheskään yhtä edulliset kuin maan eteläosissa, nousee esiin kysymys, onko maatilojen perustamiseen ja maatalouden harjoittamiseen maamme pohjoisosissa yleensä riittäviä edellytyksiä.

Jos tarkastelemme ensiksi lämpö- ja valaistussuhteita, jotka ovat maataloudellisen toiminnan perusedellytyksiä, on todettava, että normaalin kasvukauden lasketaan Helsingin korkeudella olevan noin 167 päivää, Oulun korkeudella noin 142 päivää, Sodankylässä noin 121 päivää ja Inarissa noin 115 päivää. Varsinainen kasvukausi on siis Pohjois-Suomessa 25—42 päivää lyhyempi kuin Etelä-Suomessa. Kun lisäksi otetaan huomioon suurempi hallanvaara, asettavat lämpösuhteet määrättyt rajansa kasvinviljelykselle. Laidunkauden taas lasketaan Lapissa kestävän 90—100 päivää, Perä-Pohjolan pohjoisosissa 100—110 päivää, Perä-Pohjolan eteläosissa 120—130 sekä Etelä-Suomessa noin 150—160 päivää. Eräinä vuosina on laidunkausi Pohjois-Suomessa kuitenkin ollut edellä mainittuja lukuja pitempi esim. v. 1954 Lapissa noin 113 päivää.

Lämpösuhteisiin liittyvät läheisesti valaistussuhteet. Kasveissa ravintoaineiden muodostuminen eli yhteyttäminen saattaa näet tapahtua vain valossa. Kun esim. likipitään Sodankylän korkeudella jatkuu yhtenäistä päivää toukokuun lopusta heinäkuun puoliväliin, voi kasveissa ravintoaineiden muodostuminen valon puolesta jatkua tänä aikana yötä päivää, mikäli muut olosuhteet ovat olemassa tälle toiminnalle. Kasvukauden lyhyys voi näin ainakin osittain korvautua intensiivisemmalla yhteyttämis-toiminnalla. Saavutetut satotulokset näyttävät tukevan tätä käsitystä. Niinpä Pohjois-Suomeen soveltuvista kasvilajeista on saatu täysin Etelä-Suomen satoja vastaavia tuloksia. Viime kesänä on kokeissa saatu mm. puna-apilasta yli 8 000 kg:n hehtaarisato. Timotei-apilan hehtaarisadoksi talousviljelyksessä on katsottu 7 000 kg mahdolliseksi. Uutena Pohjois-Suomeen erityisesti sopivana kasvina on vielä mainittava lihorapsi, jonka kasvuaika on vain 7 viikkoa. Sanotusta lihorapsista on kuluvana vuonna saatu kokeissa 40 000—50 000 kg tuorerehusatoja hehtaarilta eli noin 4 000—4 500 kg kuivarehua ja raakavalkuaissadot ovat olleet jopa yli 1 000 kg hehtaarilta.

Mitä sitten tulee kosteussuhteisiin, niin vaikkakin sademäärät ovat Pohjois-Suomessa yleensä maan eteläosien arvoja pienemmät, tasaa alhaisesta lämpötilasta johtuva haihtuvuuden vähyys yleensä tämän eron. Kun lisäksi pääosa pelloista joudutaan raivaamaan turvemaille, ei veden puute suinkaan muodostu minimitekijäksi, vaan pikemminkin liikamärkyys. Pohjois-Suomen maataloudellisen kehityksen ja uusien tilojen perustamistoiminnan ydinongelman muodostavatkin suoviljelys ja sen kehittämismahdollisuudet.

Tunnettu tosiasia nimittäin on, että epäedulliset lämpösuhteet ovat suoviljelyksen pahimpia haittoja. Suo pysyy kivennäismaita kauemmin keväisin kylmänä ja kun kasvukausi muutenkin on Pohjois-Suomessa lyhyt, on soiden lämpösuhteiden parantamiseen kiinnitettävä erityistä huomiota. Vanhastaan kyllä tiedetään ja koetulokset ovat tämän myös osoittaneet, että maanparannusaineiden, saven ja hiekan käytöllä voidaan suon lämpösuhteita ja fysikaalisia ominaisuuksia parantaa. Pohjois-Suomen laajojen soiden käsittely tätä vanhaa reseptiä käyttäen tuskin kuitenkaan lienee mahdollista ainakaan laajemmassa määrin. On näin ollen keksittävä jotain

muuta. Voimakas jyräys ja seutukuntien yleisten lämpö-olosuhteiden järjestely atomivoimaa käyttäen tuonee tähän kysymykseen ratkaisun.

Yliä huomattava, että käytettävissä olevat koetulokset ja tilastolliset selvitykset osoittavat, ettei maaperä Pohjois-Suomessa ole lainkaan huonompaa viljelyskasvien viljelyyn kuin muualla Suomessa. Päinvastoin ovat suot Pohjois-Suomessa laadultaan monia Etelä-Suomen soita parempia.

b. Tilojen perustamisen taloudellisista edellytyksistä.

Tilojen perustamisen taloudelliset edellytykset ovat jo mainituiksi tulleiden yleisten edellytysten lisäksi ratkaisevaa laatua olevia. Lähtemättä tässä yhteydessä perusteellisemmin selvittämään sitä maatalouspoliittisesti mielenkiintoista kysymystä, että onko yleensä syytä muodostaa tähän maahan uusia maatalousyksiköitä ja onko uuden pellon raivaus lainkaan tarpeellista, en voi olla mainitsematta, että 1930-luvun lopulla, jolloin olimme kaikkiin maataloustuotteisiin nähden lähes omavaraisia, oli peltoa maassamme yhtä asukasta kohti 0.73 ha, mutta tällä hetkellä vain noin 0.60 ha. Tanskassa, jossa maataloudelliset edellytykset ovat meitä huomattavasti paremmat, on vastaava luku 0.62 ha. Me painiskelemme kyllä tällä hetkellä eräiden maataloustuotteiden osalta sijoittamisvaikeuksien kanssa, mutta samalla toisten, meillä hyvin menestyvienkin, osalta olemme suurelta osin ulkomaisen tuonnin varassa. Tämä koskee nimenomaan ravintoaineistamme tärkeintä leipäviljaa. Jollakin maataloustuotannon alalla oleva ylituotanto ei saisi johtaa siihen, että koko maataloudessa pantaisiin jarrut päälle. Oikein hintapoliittisin toimenpitein olisi sensijaan tuotanto ohjattava koko omavaraistalouttamme täydentävälle linjalle. Nykyiset epävakaiset ajat vaativat tällaista toimintaa. Joku on sanonut, että aseeton kansa on kelvoton kansa. Minä lisäisin tähän, että pelloton kansa on myös kelvoton kansa. Uutta peltoa ei pidä pelätä, vaan sitä pitää rakastaa.

Tilojen perustamisen taloudellisia edellytyksiä käsiteltäessä emme voi jättää huomiota vaille myöskään sitä seikkaa, mikä merkitys uusilla tiloilla tulisi olemaan koko Pohjois-Suomen taloudelliseen kehitykseen. On laskettu, että esim. Lapin läänin asukkaat joutuvat vuosittain käyttämään lähes puolet metsien väestölle antamista rahatuloista maatalouden alaan kuuluvien tuotteiden tuonnin rahoittamiseen muualta ja pääosa tästä tuonnista voitaisiin hyvin tuottaa itse Lapissa, kunhan vain maataloustuotantoon ja sen edellytysten parantamiseen kiinnitetään riittävästi huomiota.

Lisäksi on vielä todettava, että tilojen perustamisen taloudelliset edellytykset ovat riippuvaisia kuivatus- ja raivaustekniikan kulloisestakin kehitystasesta. Viime vuosina näillä aloilla tapahtunut valtava kehitys on tehnyt mahdolliseksi monien sellaistenkin alueiden maataloustuotantoon käyttöönoton, jotka aikaisemmin olisivat olleet kuivatus- ja raivauskustannusten kalleuden johdosta tähän tarkoitukseen sopimattomia. Myös tarpeellisten teiden rakentamiseen on tällä hetkellä kokonaan toiset mahdollisuudet kuin aikaisemmin.

Laajoilla suoalueilla tiloja muodostettaessa ei lähimainkaan kaikille tiloille voida aina osoittaa sopivaa tonttipaikkaa viljelysten välittömästä läheisyydestä. Tämä ei kuitenkaan aseta estettä näiden alueiden vilje-

lykseen otolle, sillä koneellistuneessa maataloudessa ei talouskeskuksen etäisyydellä viljelyksestä ole enää läheskään samaa merkitystä kuin aikaisemmin. Suurten sualueiden viljelykseenotto voitaisiin hyvin hoitaa ryhmä-asutuksen muodossa, jolloin tie-, sähköistys-, vesijohto-, koulu- ym. kysymysten ratkaiseminen suhteellisin halvoin kustannuksin olisi myös mahdollista.

2. Maataloustilojen elinkelpoisuudesta Pohjois-Suomessa.

Mitä tulee maataloustilojen elinkelpoisuuteen, niin se määritellään yleensä sen perusteella, minkälaisen taloudellisen tuloksen tällainen tila pystyy antamaan haltijalleen. Tilalta saatavan taloudellisen tuloksen syntyyn vaikuttavat kuitenkin varsin monet tekijät, joista osa on sellaisia, joihin tilan haltija ja ihmiset yleensäkin eivät pysty vaikuttamaan kuten ilmastolliset tekijät. Osa on taas sellaisia, jotka ovat ratkaisevassa määrin riippuvaisia inhimillisestä toiminnasta.

Vaikkakin edellä esittämäni ilmastolliset tekijät eivät Pohjois-Suomessa ole maatalouden harjoittamiselle kaikkein edullisimmat, voidaan maataloudellinen toiminta täällä kuitenkin inhimillisinkin keinoin siten sopeuttaa luonto-olosuhteihin, ettei varsinaisesta luonnonvastaisesta toiminnasta taloudellisestakaan mielessä voida puhua.

Maataloushallituksen kirjanpitotulokset eivät kuitenkaan anna Pohjois-Suomen maatalouden mahdollisuuksista kovin kehuttavaa kuvaa. Niinpä maatalouden rahatulot muunnettua peltotehtaaria kohti laskettuina nousivat tilivuonna 1954—55 Koillis-Suomen kirjanpitotiloilla vain noin 25 500 markkaan peltotehtaarilta vastaavan luvun ollessa koko maassa 40 700 markkaa. Viljelmää kohti laskettuna oli sanottu tulos Koillis-Suomessa noin 306 000 markkaa ja koko maassa keskimäärin noin 820 000 markkaa. Vain sikäläisissä oloissa suurimman kirjanpitotilaluokan (25—50 ha) tilat antoivat maataloudesta sellaisen rahatuloksen, että se vastasi edes jossain määrin koko maan keskiarvoa ja oli tämä tulos noin 753 000 markkaa eli vieläkin noin 70 000 markkaa maan keskiarvoa pienempi. Rahaylijäämää osoittavat luvut ovat vieläkin murheellisempia, sillä vain kaikkein suurimmassa tilasuuruusluokassa olevat tilat antoivat muutaman tuhannen markan rahaylijäämän.

Kun tarkastellaan Koillis-Suomen kirjanpitotilojen pinta-aloja maataloudellisessa mielessä, voidaan todeta, että näillä tiloilla on tilaa kohti peltoa keskimäärin noin 9.11 ha. Suurimmankin tilasuuruusluokan pelto-ala nousi tilaa kohti laskettuna vain noin 27 hehtaariin. Niittyala oli puolestaan noin 1/3 pellon alasta, joten rehuntuotanto on perustunut ainakin osittain niittytalouden varaan.

Puhdasta tuottoa osoittavat luvut taas kertovat, että sanottu tuotto on Koillis-Suomen tiloilla peltotehtaaria kohti laskettuna noin miinus 8 300 markkaa. Koko maan vastaavan luvun ollessa vain miinus 251 markkaa.

Lähtemättä sen syvällisemmin penkomaan edellä mainittuja kirjanpitotuloksia niiden mielenkiintoisuudesta huolimatta, on todettava, että vanha suomalainen sanalasku »Tyhjästä on paha nyhjästä» pätee tässäkin. Kun viljelyksen Pohjois-Suomessa täytyy pakostakin olla harvempiin kasvilajeihin rajoittunutta ja kun tuotannolliset edellytyksetkään eivät ole

kaikkein parhaat, ei kovin pieni maatalousmaan ala pysty tarjoamaan perheelle riittäviä toimeentulomahdollisuuksia. Oman tilan metsä ja tilan ulkopuoliset sivuansiot muodostavatkin tämän vuoksi varsin tärkeän osan viljelijän tuloista. Niinpä alle 10 ha peltoa käsittävien kirjanpitotilojen viljelijät saavat sivuansioista enemmän rahatuloja kuin maataloudesta ja suuremmillakin kirjanpitotiloilla saatiin sivuansioista noin 1/5 tilan kokonaisrahatuloista.

Jos edellä mainitulta pohjalta tarkastellaan Pohjois-Suomen maataloustiloja, voidaan todeta, että kun Oulun läänin kaikista yli 2 ha peltoa käsittäneistä viljelmistä oli vuonna 1950 noin 80 % sellaisia, joissa oli peltoa alle 10 ha ja vain 1.5 % oli sellaisia, joissa oli peltoa yli 30 ha, vastaavien lukujen ollessa Lapin läänissä 91.7 ja 0.3 %, on selvää, että maataloudesta saatu toimeentulo on Pohjois-Suomen maataloustiloilla varsin vaatimaton, suorastaan kestämaton ilman omasta metsästä ja sivuansioista saatua välttämätöntä lisätuloa. Kun metsätalous suhdanneherkkänä ei läheskään aina pysty tarjoamaan riittävä lisätuloa, on työttömyyden peikko hyvin yleinen vieras Pohjois-Suomessa. Suuntaamalla tänne runsaasti ns. työllisyys- ja työttömyystöitä on voitu tilanne pitää jotenkuten aisoissa. Nämä toimenpiteet ovat kuitenkin laadultaan vain suspensiivisia, lykkäviä, ei tilannetta parantavia.

Myöskään asutuslakien nojalla Pohjois-Suomeen muodostettuja tiloja ei läheskään kaikkia voida pitää elinkelpoisina. Varsin monella vanhalla asutustilalla on tilan tuottokuntoon saattaminen pysähtynyt, kun asukaan on ollut pakko käydä jatkuvasti sivuansioissa. Monet tilat ovat alusta alkaen olleet liian pieniä ja niillä asuva tilallinen voi vain vaikein tulla toimeen. Maanhankintalain toimeenpanossa on tosin pyritty vapautamaan vanhoista kaavoista, mutta edelleen on tuo maagillinen 15 peltotehtaarin raja näytellyt liian ratkaisevaa osaa, eikä ole aina uskallettu muodostaa paikkakunnan entisiä tiloja huomattavasti suurempia tiloja. On kait pelätty, että tällaisten toimenpiteiden johdosta paikkakunnan entisistä suurtilallisista olisi tullut mökkiläisiä ja asutustilallisista suurtilallisista. Valtion, mikäli se haluaa asutustoimintaa harjoittaa, pitäisi kuitenkin rohkeasti omaksua ne maataloudelliset periaatteet, jotka on hyviksi havaittu.

Maanhankintalain toimeenpanossa omaksuttua kantaa, että tilakoon on tultava suuremmaksi, kun pohjoisemmaksi joudutaan, on pidettävä oikeana ja olosuhteita vastaavana. Kun tulevassa asutustoiminnassa joudutaan muodostamaan viljelmiä myös kokonaan suoviljelyksen varaan, mikä supistaa eri talousmuotojen käyttömahdollisuuksia, olisi maatalous- ja maatalouskelpoisen maan alaa tilaa kohti nostettava ainakin siinä määrin, että se tilaa kohti tulisi olemaan pelkillä suoviljelmillä 50 muunnettua peltotehtaaria. Näin suureen tilakokoon menemisestä olisi myös se etu, että ne voitaisiin riittävässä määrin koneellistaa.

Uutena ei niinkään hyljeksittäväenä uusien tilojen perustamismuotona, jolla on varsin huomattava merkitys tilojen elinkelpoisuuden kannalta ja niille aikanaan asukkaaksi otettaville, on pidettävä ns. esitilalinjaa. Tämän menetelmän mukaan otettaisiin laajoja asutukseen soveliaita viljelyskelpoisia maita nykyaikaisiin menetelmin nopeasti viljelykseen ja raivaajan, joka samalla olisi muutaman vuoden ajan alueen vuokramies, annettaisiin viljellä aluetta. Vasta vuokra-ajan päätyttyä alue käytettäisiin uusien tilojen

muodostamiseen. Uudet asukkaat saisivat tällöin tavallaan vanhaa peltoa. Asukkaan kohdalle tuleva riskimomentti olisi tällöin suhteellisen pieni ja tilat voitaisiin muodostaa sellaisiksi, että ne todella vastaisivat elinkelpoisuusvaatimuksia.

3. Loppusanat.

Edellä olen kosketellut eräitä Pohjois-Suomen maataloustiloja koskevia kysymyksiä. En ole kuitenkaan erikseen käsitellyt ns. lisämaakysymystä. Tarkkaavainen kuulija lienee kuitenkin huomannut, että tähänkin kysymykseen voidaan esityksestäni löytää vastaus. Kokonaan on esitykseni ulkopuolelle jäänyt myös tilojen metsäkysymys. Kuitenkin on sanottava, että meikäläiseen maatalaan liittyy miltei poikkeuksetta metsä ja että metsä on tilan elinkelpoisuuden kannalta varsin tärkeä. Heikot maataloudelliset edellytykset onkin yleensä pyrittävä kompensoimaan metsästä saatavalla tulolla.

Edelleen en ole kosketellut ajan vähydestä johtuen Pohjois-Suomen tilojen tuotantosuuntakysymystä. Voinen kuitenkin todeta, että luontaisin tuotantosuunta täällä on karjatalous, ei kuitenkaan yksinomaan lypsykarjatalous, vaan karjatalous eri variatioineen. Viljelyskasvien viljelyn pitäisi tämän vuoksi keskittyä puhtaasti rehulinjalle. Sadot eivät tällöin kalpenisi eteläisempien seutujen satojen rinnalla. Voidaan sanoa, että Pohjois-Suomen elinkeinotoiminnan edistäminen edellyttää riittävän suuria elinkelpoisia tiloja ja vaurasta maataloutta.